

ROMANIAN-BRITISH COOPERATION IN SOLVING ISSUES OF MUTUAL INTEREST (1920-1936)

Marusia Cîrstea, Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: The study entitled Romanian-British cooperation in solving issues of mutual interest (1920-1936) presents some political and diplomatic aspects between Romania and the UK.

After World War I, political circles in our country paid special attention to relations with England, so this would explain that the most intense periods in the history of the Romanian-British relations coincide with the presence of leadership at the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest of two of the most known and capable diplomats of Greater Romania: Tache Ionescu and Nicolae Titulescu.

Based on existing bibliography and archival documents, I tried to highlight the contribution of the two countries to maintain a certain balance of power in Europe and a balance of forces in order to fulfill the security needs of all states.

Keywords: Romania, England, Tache Ionescu, Nicolae Titulescu, A. Chamberlain

Puterile Aliate și Asociate învingătoare în „Marele Război” au înțeles că pentru a stopa influența și extinderea bolșevismului, considerat a fi o „maladie letală”, în contextul unui vid de putere generat de prăbușirea imperiilor continentale, era necesar a se crea un anumit echilibru de putere în Europa și o balanță de forțe care să împlinească nevoile de securitate a tuturor statelor⁴⁵. De aceea, la începutul anilor '20 ai veacului trecut, Marile Puteri occidentale erau interesate într-o colaborare – politică, diplomatică, economică – cu statele din „Cordonul sanitar” al Europei (România, Polonia, Finlanda). În acest context, România fiind la granița cu U.R.S.S.-ul, dar și localizată la interferența a trei zone de importanță deosebită – Europa, Orientul Mijlociu și Marea Neagră – a reprezentat un spațiu important de interes strategic (politic, economic, militar) pentru marile puteri europene⁴⁶.

Relații politico-diplomatice româno-engleze

După primul război mondial, diplomația română a avut în vedere trei direcții: întărirea legăturilor cu Marile Puteri aliatare din timpul războiului, menținerea unor raporturi bune cu vecinii și dezvoltarea relațiilor cu toate țările atât neutre, cât și inamice⁴⁷. La terminarea primului război mondial, Marea Britanie, adeptă a politicii de izolare, nu mai dorea să-și mențină niciun angajament de asistență politică sau militară față de România. În asemenea condiții, nu figurau la activul relațiilor anglo-române la acea epocă decât: „pe de o parte, legăturile dinastice bazate pe rudenia apropiată și pe prietenia dintre Regele George al Marii

⁴⁵ Vezi Marusia Cîrstea, Gheorghe Buzatu, *Europa în balanța forțelor. 1919-1939*, vol. I, Editura Mica Valahie, București, 2007.

⁴⁶ Vezi Grigore Posea, *România. Geografie și geopolitică*, Editura Fundației România de Măine, București, 1999.

⁴⁷ *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940)*, coordonator Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 445-447.

Britanii și Regina Maria și, pe de altă parte, legăturile personale și prestigiul de care s-au bucurat la Londra domnul Take Ionescu și apoi domnul N. Titulescu⁴⁸.

Importanța legăturilor dinastice româno-britanice s-a dovedit viabilă și în timpul semnării tratatelor de pace de la Paris. Regele Ferdinand, sfătuit de colaboratorii săi apropiați, a recomandat ca din delegația română la Conferința Păcii să facă parte I.I.C. Brătianu, Take Ionescu și Nicolae Mișu⁴⁹, personalități care se bucurau de prestigiu în țările Antantei. Astfel, la 3 decembrie 1918, printr-o telegramă expediată ministrului român la Paris, I.I.C. Brătianu l-a chemat pe Take Ionescu în țară „pentru a stabili împreună, sub președinția regelui, instrucțiuni precise asupra atitudinii în fața Congresului”⁵⁰. În această perioadă, diplomația română a depus eforturi pentru sancționarea drepturilor recunoscute prin tratatul din 1916⁵¹. Deși Balfour declara, la 18 noiembrie 1918, în Camera Comunelor că „de la încheierea păcii între România și puterile inamice, guvernele aliate au considerat și tratat România ca neutră”⁵², David Lloyd George va solicita includerea în Tratatul de la Versailles a unei clauze care anula păcile de la Brest-Litovsk și de la București și care suprima, în același timp, unul din principalele puncte nefavorabile României la Conferința de Pace. În același timp, Foreign Office-ul transmitea lui sir G. Barclay, ministrul Angliei la București, instrucțiuni din care reieșea că guvernul britanic era la fel de prietenos față de România ca și guvernul francez. Totodată, la 25 ianuarie 1919, la Paris, I.I.C. Brătianu era asigurat de un membru al delegației britanice că simpatia față de România era „la fel de mare cum fusese întotdeauna” și că Anglia „n-a denunțat niciodată tratatul, în nici un fel și, deși există anumiți oameni care pretind că știu mai bine și care au afirmat că noi n-am vrea să recunoaștem validitatea trecutului, o astfel de afirmație a fost cu desăvârșire neadevărată”⁵³. În paralel cu acțiunile diplomatice, propaganda românească în Marea Britanie a reușit să formeze o opinie britanică față de revendicările naționale ale României. Pentru a face cunoscute revendicările naționale ale românilor, Consiliul Dirigent Român din Sibiu a inițiat înființarea unor „Birouri de Presă”, în Londra, Berna și Roma, pentru Londra fiind numiți Achil Barcian și V.V. Tilea⁵⁴. În același timp și alte personalități străine au militat pentru România. În acest sens, trebuie menționat rolul lui R.W. Seton-Watson și W. Steed în sprijinul cauzei românești, ca și al lui A.W. Leeper și D. Mitrany, penultimul, de altfel, fiind expert al delegației engleze la Conferința de Pace de la Paris.

După anul 1919, politica externă promovată de România va avea ca obiectiv central menținerea păcii prin conservarea integrală a tratatelor de pace. În același timp, datorită conjuncturii internaționale, România a adoptat regionalismul ca doctrină politică în relațiile externe. Această politică consta în favorizarea nașterii unor legături între diverse națiuni dintr-o anumită zonă geografică. Pentru a transpune în practică această doctrină, Take Ionescu, în

⁴⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României, București (în continuare, se va cita: A.M.A.E.), fond 71 Anglia, vol. 39, f. 5.

⁴⁹ Vezi Daniel Cain, *Un trimis al Majestății Sale Nicolae Mișu*, Editura Anima, București, 2007, pp. 125-134.

⁵⁰ Apud Tiberiu Velter, *Relațiile româno-britanice între anii 1914-1924*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 120.

⁵¹ Constantin Vlad, *Diplomația secolului XX*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2006, pp. 55-67.

⁵² I. Calafeteanu, *Recunoașterea statutului de aliat al României de către Marile Puteri în ajunul Conferinței de Pace de la Paris*, în „Revista Arhivelor”, 1978, p. 279.

⁵³ *Ibidem*, p. 285.

⁵⁴ A.M.A.E., fond Londra, vol. 37, nepaginat.

calitatea lui de ministru de Externe, a informat diplomațiile occidentale despre intenția de a înființa *Mica Antantă* „ca o soluție eficientă pentru a impune respectarea clauzelor Tratatelor de Pace”⁵⁵. În timpul vizitei întreprinse la Londra în 1920, Take Ionescu a purtat discuții cu prim ministrul Lloyd George și cu șeful Foreign Office-ului, lordul Curzon pentru realizarea *Micii Înțelegeri*. După încheierea vizitei în Anglia, Take Ionescu avea să declare că în conversațiile sale cu cei doi lideri britanici – Lloyd George și Lord Curzon – a făcut ca „toate greutățile asupra Micii Înțelegeri să fie risipite”⁵⁶ și cei doi să fie de acord cu realizarea noii alianțe. Astfel, Anglia nu s-a împotrivit acestui proiect, dar va păstra o atitudine rezervată, rămânând fidelă politicii tradiționale de a nu-și asuma nicio responsabilitate în sud-estul Europei.

Un rol deosebit în amplificarea raporturilor româno-engleze din anii '20 l-a jucat Nicolae Titulescu, a cărui acreditare ca ministru în capitala Angliei a fost urmărită cu multă atenție de cercurile oficiale britanice⁵⁷. Idealul lui Nicolae Titulescu era „o prietenie strânsă cu Franța și Marea Britanie”, țări care, în anii 1919-1923, recunoscuseră *de jure* crearea, prin voință națională, a statului național unitar român⁵⁸. Activitatea lui Nicolae Titulescu în capitala Marii Britanii a fost unanim apreciată de diplomații englezi. Primele sale manifestări pe tărâmul activității diplomatice în Marea Britanie învederează tendința de a pune, la baza viitoarei colaborări cu fruntașii politici englezi, sentimentul încrederii depline. Astfel, Nicolae Titulescu afirma că „singurul lucru pe care-l pot face pentru a fi pe placul poporului englez este de a spune adevărul”, rezervându-și în același timp dreptul de a cere despre România să se spună, de asemenea, „adevăruri și numai adevăruri”⁵⁹. Marele diplomat N. Titulescu era convins de efectele pe care o bună propagandă le-ar fi putut avea asupra relațiilor româno-britanice. În acest scop, el a propus, în 1923, aducerea pentru susținerea unor conferințe a marelui istoric Nicolae Iorga, cel care devenind Doctor Honoris Causa al Universității din Oxford avea să fie prezentat ca „un Titus Livius al Daciei Transdanubiene” și cel care „a scris istorie în patru limbi, că a ajuns la cele mai ascunse izvoare ale ei” și „a scos la iveală monumente, a catalogat cu o curiozitate demnă de Plinius obiecte de artă, edificii, mănăstiri; a tratat istoria turcilor în cinci volume pentru tot atâtea secole, a cercetat obiceiurile și rânduielile tuturor popoarelor care se situează în sudul și răsăritul Europei; pe acea întindere uriașă, nimeni nu se bucură mai deplin de o faimă datorată culturii, până într-atât socotește că nimic din ceea ce este românesc, nimic din ceea ce este transilvan, nimic din ceea ce este turcesc, nimic (aș îndrăzni să spun din ceea ce este omenesc) nu socotește că îi este străin”⁶⁰.

Urmărindu-se amplificarea acțiunilor de propagandă în Marea Britanie, „Guvernul român și Universitatea din Londra au instituit, cu începere din 1924, o secțiune românească la King's College, în scopul de a înlesni cunoașterea culturii și țării noastre. În cadrul acestei secțiuni au funcționat la început 3 conferențieri – d-nii M. Beza, J. Evans și W. Steed [...] Una din atribuțiile cele mai importante va fi ținerea de conferințe și dizertațiuni ocazionale la

⁵⁵ Tiberiu Velter, *op. cit.*, p. 190.

⁵⁶ Apud Constantin Xenii, *Take Ionescu*, ediția a II-a, Editura Tritonic, București, 2002, p. 202.

⁵⁷ Valeriu Florin Dobrinescu, *Diplomația României. Titulescu și Marea Britanie*, Editura Moldova, Iași, 1991, pp. 10-11; Marusia Cîrstea, *Atașafi militari români în Marea Britanie (1919-1939)*, Editura Universitaria, Craiova, 2009, pp. 46-47.

⁵⁸ Frederic C. Nanu, *Politica externă a României 1919-1933*, Institutul European, Iași, 1993, p. 28.

⁵⁹ Apud Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura Științifică, București, 1966, pp. 130-167.

⁶⁰ A.M.A.E., fond Londra, vol. 94, nepaginat.

alte universități și societăți culturale și organizații politice din Anglia, care se adresează Institutului să le trimită conferențieri pentru chestiuni privind țările continentale [...] Traducerea în practică a acestei propuneri este, după acordul principial la care au ajuns cu Sir Bernard Pares și Prof. R.W. Seton-Watson – conducătorii Institutului – numai o chestiune de negociere între Universitatea din Londra și Ministerul Instrucțiunii Publice din București”⁶¹.

În anul 1924, marele diplomat N. Titulescu avea să pregătească și vizita suveranilor români la Londra⁶². Prezența regelui Ferdinand, însoțit de ministrul de Externe, I.G. Duca, a prilejuit contacte între cele două diplomații și s-a încheiat cu un „desăvârșit succes”, părere împărtășită, în unanimitate, și de presa engleză⁶³. Cu prilejul discuțiilor, oficialitățile britanice au reafirmat sprijinul lor pentru integritatea teritorială a României și s-au aplecat asupra relațiilor comerciale și financiare între cele două țări.

În anii următori, deși relațiile politice dintre Anglia și România n-au fost prea strânse, totuși cele două țări au stabilit contacte și legături importante, la diferite niveluri, ca urmare a participării celor două state la dezvoltarea și la încercarea de soluționare a diverselor probleme ale vieții internaționale⁶⁴. Astfel, Acordurile de la Locarno, din 16 octombrie 1925, care împărțeau Europa în state cu granițe garantate și state cu granițe negarantate în fața unei eventuale agresiuni au fost mereu în atenția diplomațiilor româno-britanice. I.G. Duca – șeful diplomației românești de atunci – îi solicita lui N. Titulescu, ministru plenipotențiar la Londra și lui Constantin Diamandi, cu post asemănător la Paris, să atragă atenția guvernelor pe lângă care erau acreditați asupra primejdiei pentru pacea europeană a unor atari înțelegeri multilaterale și să arate că „dacă urmăresc într-adevăr, consolidarea situației create de război, trebuie să caute neapărat mijlocul de a da o garanție și celorlalte state”⁶⁵. Drept urmare, Nicolae Titulescu a discutat cu Austin Chamberlain, ministru de Externe, și cu alte personalități politice eventuale încercări de revizuire a tratatelor de pace propunând un *Locarno Balcanic* pentru Europa Centrală, care să acopere, într-un fel, lipsa de eficiență a tratatelor de la Locarno pentru această zonă; el a solicitat o declarație publică în care să se specifice că Marea Britanie „are interesul să mențină ordinea în Europa Centrală” și că „încercarea de a modifica ordinea, prin mijloace violente, nu o poate lăsa indiferentă”⁶⁶. Însă, A. Chamberlain continua să acrediteze linia politică a lui Lloyd George care afirmase la Conferința Păcii că „Poporul britanic nu va fi pregătit să se lase implicat în divergențe ce ar putea apărea cu privire la Polonia, Danzig sau Silezia Superioară. Oamenii din Anglia au sesizat că populațiile din partea aceea a Europei sunt instabile și ușor de influențat; ele pot să se încaiere în orice clipă, după care ar fi greu să mai vezi în vălmășagul acela ce e bine și ce e rău”⁶⁷. Totuși, N. Titulescu a continuat, în mai 1925, să convingă autoritățile Foreign Office-

⁶¹*Ibidem*, vol. 2, nepaginat.

⁶² Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. II, *Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 130.

⁶³ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1986, p. 93.

⁶⁴ Vezi Gheorghe Pașcalău, *Relații politice româno-engleze (1929-1933)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.

⁶⁵ Em. Bold, I. Ciupercă, *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relațiilor internaționale*, ediția a II-a, Casa Editorială *Demiurg Plus*, Iași, 2010, p. 99.

⁶⁶*Ibidem*.

⁶⁷*Ibidem*, p. 100.

ului că Anglia trebuia să fie apărătoarea *statu-quo*-ului în centrul și sud-estul european și că el „nu îmbrățișează politica întortocheată a Angliei care, în ce privește România, nu-i asigură granițele”⁶⁸. Fiind un aprig apărător al fruntariilor stabilite după prima conflagrație mondială, N. Titulescu a intuit rolul pe care Foreign Office-ul îl avea în rezolvarea problemelor internaționale ale continentului și, drept urmare, a intensificat discuțiile cu oficialitățile britanice ca A. Chamberlain, Lampson, Lordul Cecil, Wellesley ș.a.

Referindu-se la aceste discuții, N. Titulescu relatează, la 22 aprilie 1925, următoarele: „Am avut azi la Foreign Office cu Lampson o întrevedere în care am examinat chestiunile care privesc România. Am vorbit de securitate și în mod oficial am expus odată mai mult punctul de vedere al Guvernului Român după care distincțiunea între granițe nu corespunde cu adevăratele exigențe ale păcii. Lampson a răspuns că politica Angliei /?/ este de mult fixată și este cuprinsă în discursul lui Chamberlain. Apoi cu titlu privat i-am făcut o sugestie rugându-l să vorbească favorabil cu Chamberlain în vederea... ce trebuie să am cu el când se va înapoia la Londra. Am spus următoarele: Anglia va vedea în curând că dacă problema securității există pentru ea, securitatea nu poate fi decât generală. În așteptare Anglia nu s-a mărginit a spune că garantează anumite granițe, ci a descoperit toate granițele Europei Centrale și Orientale prin afirmarea că nu le garantează. Or, dacă nu pot obliga Anglia să mă garanteze contra voinței ei, pot să-i cer să nu mă descopere provocând pe vecinii mei să mă atace prin afirmarea ei că se dezinteresează de soarta mea. Aceasta este contrar Pactului Societății Națiunilor. Discursul lui Chamberlain trebuie completat printr-o declarație în Parlament, că Anglia are interes la menținerea ordinii în Europa actuală și că încercările de a o modifica prin mijloace violente nu o pot lăsa indiferentă”⁶⁹.

După numirea lui N. Titulescu ca ministru de Externe, la 26 iulie 1927, cercurile diplomatice britanice și-au exprimat satisfacția și Sir W. Tyrell i-a adresat o telegramă de felicitare, iar presa engleză a comentat favorabil această investitură. La 1 august 1928, N. Titulescu va reveni la Londra ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, perioadă coincizând cu începutul unei etape de agravare a situației internaționale ca urmare a intensificării contradicțiilor dintre Marile Puteri. Un alt eveniment deosebit în cadrul relațiilor diplomatice europene l-a constituit semnarea Pactului Briand-Kellogg și, la inițiativa Angliei, constituirea în septembrie 1929 a unui comitet de 11 membri, între care și N. Titulescu, cu misiunea de a alcătui un raport asupra amendamentelor de adus eventual Pactului Societății Națiunilor, pentru a-l pune în armonie cu tratatul de la Paris⁷⁰.

În a doua parte a deceniului al IV-lea din secolul trecut, relațiile internaționale dintre state au fost influențate de: politica agresivă a țărilor fasciste, cu nemijlocită încurajare a revizionismului, care viza integritatea teritorială, independența politică și suveranitatea națională a unor state; adâncirea contradicțiilor dintre Marile Puteri, care exercitau o puternică presiune asupra întregii vieți internaționale; politica de concesi și compromis dusă de puterile occidentale față de agresori. Referindu-se la politica externă dusă de Marea Britanie în această perioadă, C.M. Laptew, însărcinatul cu Afaceri la Londra, sublinia că: „Până acum în urmă se puteau remarca trei tendințe în sânul Cabinetului britanic: 1) partizanii unei alianțe cu Franța

⁶⁸ Gh. Buzatu, coordonator, *N. Titulescu și strategia păcii*, Editura Junimea, Iași, 1982, p. 403.

⁶⁹ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 1, ff. 7-10.

⁷⁰ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, p. 99.

conduși de Lordul Hailsham, Ministrul de Război; 2) partizanii unei înțelegeri între Marile Puteri Occidentale – prin readucerea Germaniei la Geneva și recunoașterea egalității ei de drepturi – preconizată mai ales de Domnii Ramsay MacDonald și Sir John Simon; 3) partizanii unei politici de abstențiune completă în materie de politică continentală. Toți însă cereau întărirea și sporirea forțelor de apărare britanice mai ales a celor aeriene. Miniștrii britanici oscilau între: 1) o politică de înțelegere înglobând un sistem de securitate colectivă sub auspiciile Societății Națiunilor, limitată însă la aplicarea strictă a Acordurilor de la Locarno și 2) o politică de înțelegere mai largă cu tendința de a interveni la nevoie pe cale diplomatică și chiar militară. În cele din urmă, Domnul Baldwin, de acord cu Foreign Office și se pare bazat și pe cele comunicate de Domnul Anthony Eden, a decis că Guvernul britanic trebuie pentru a putea duce o politică de continuitate, să renunțe la un acord bilateral numai cu Franța sau la politica de izolare, chiar armată și să adopte politica de securitate colectivă prin mijlocirea Societății Națiunilor cu încheierea, la nevoie, de acorduri regionale care ar limita participarea britanică la țările care îi sunt limitrofe⁷¹.

Diplomația română a colaborat, la cel mai înalt nivel, cu Foreign Office-ul în toate organismele internaționale pentru soluționarea unor probleme majore ce frământau statele europene la începutul deceniului al patrulea din secolul trecut: problema revizuirii Tratatelor de la Paris; reglementarea pașnică a conflictelor internaționale; securitatea colectivă și dezarmarea ș.a. Începând cu lunile martie-iunie 1934, chestiunea revizuirii tratatelor încheiate la sfârșitul primului război mondial – și în special cel al Tratatului de la Trianon – a cunoscut o nouă recrudescență în Anglia. Campania pentru revizuirea Tratatului de la Trianon era condusă de R. Gower; doamna Tate, deputat conservator, verișoară a ministrului de război; Lordul Hailsham; principesa Hohenlohe; Alfred Bossom ș.a. și întreținute prin articole și broșuri revizioniste, prin declarații în parlament, prin ponegrirea în presa lui Rothermere a țărilor care au beneficiat de pe urma Tratatelor de la Trianon, prin vizite efectuate în Ungaria de politicieni britanici⁷². În aceste condiții, guvernul român va începe o amplă campanie împotriva propagandei revizioniste maghiare din Anglia. O contribuție însemnată la această activitate publicistică de combatere a campaniei maghiare a dus-o Seton-Watson, profesor de istorie a Europei Centrale la Universitatea din Londra. La propunerea lui Ciotori, profesorul R.W. Seton-Watson a publicat, la începutul anului 1934, broșura *Treaty Revision and the Hungarian Frontiers*. La scurt timp – în iulie 1934 – va apare la Cambridge lucrarea lui R.W. Seton-Watson *A History of Romanians from Roman times to the completion of the Unity*, care dădea un argumentat răspuns celor care susțineau revizuirea Tratatului de pace de la Trianon⁷³. În același timp, Savel Rădulescu făcea cunoscut Legației din Londra că s-a aprobat suma de 10 000 franci francezi pentru traducerea și tipărirea în limba română a cărții *Istoria Românilor*, elaborată de Seton-Watson. „Traducerea în limba română va fi făcută de Domnul Grim, profesor de limba engleză la Universitatea din Cluj”⁷⁴, preciza Savel Rădulescu.

Lucrările lui Seton-Watson – privitoare la legitimitatea statului român – demonstrau că prăbușirea Austro-Ungariei și unirea teritoriilor străine stăpânite de ea cu România,

⁷¹ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 4, ff. 25-26.

⁷² Apud Gheorghe Pașcalău, *România și Marea Britanie. Relații politico-diplomatice 1933-1939*, Editura Albatros, București, 2001, p. 22.

⁷³ *Ibidem*, p. 25.

⁷⁴ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 4, f. 209.

Cehoslovacia și Iugoslavia s-au datorat evoluției istorice și triumfului dreptului naționalităților asuprite și că revizuirea frontierelor nu era posibilă fără a nedreptăți celelalte popoare. Este de remarcat că în cadrul acțiunilor desfășurate în Anglia pentru revizuirea Tratatului de la Trianon se înscriu și vizitele oficiale ale unor personalități politice britanice în Ungaria și România: la 25 februarie 1936, R. Gower vizita pentru a patra oară Ungaria pentru a stabili de comun acord cu conducătorii mișcării revizioniste maghiare un program de acțiune; iar la 17 septembrie 1936 șase deputați britanici – care semnaseră la 5 august o scrisoare publicată în ziarul „Times”, prin care cereau revizuirea Tratatului de la Trianon în favoarea Ungariei – se deplasau în România. Aceștia erau „Sir Philip Dawson, Pugge, Arthur Evans, Baldwin Webb, Wayland și Colonelul Moore. Acesta din urmă – sublinia Ciotori – este Secretarul grupului de deputați care se agită în favoarea Ungariei, fiind în același timp foarte activ propagandist în favoarea Germaniei”⁷⁵. În aceeași adresă, trimisul român la Londra, Ciotori, sugera ministrului român de externe următoarele măsuri: „Cred că ar fi bine dacă Excelența Voastră ar dispune ca acești deputați și, în special, ultimul să fie puși în contact cu oamenii politici pentru a-și da seama de sentimentul unanim al poporului român care este hotărât să-și apere hotarele definitive și că agitațiile revizioniste nu fac decât să dea speranțe zadarnice ungurilor”⁷⁶. Pentru a contracara acțiunile revizionistilor, România a acordat o atenție deosebită relațiilor cu statele vecine: cu Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia – România a conlucrat fie în cadrul alianțelor diplomatice regionale (Mica Înțelegere, Antanta Balcanică) și al acordurilor bilaterale, fie la Societatea Națiunilor. În legătură cu Liga Națiunilor, diplomația română, în consens cu aliații săi, se pronunța pentru respectarea statutului lor internațional și urmărea cu atenție modul cum marile puteri încercau să propună reformarea statutului acestui organism internațional. Marea Britanie dorea, prin reformarea Pactului Societății Națiunilor, satisfacerea unui singur punct: Franța să se înțeleagă cu Germania⁷⁷. Într-un *Raport*, din 1 noiembrie 1935, C.M. Laptew sublinia că guvernul britanic „Înainte de a proceda la angajamentele pe care Franța le ceruse mereu Marii Britanii pentru amplificarea Pactului de la Locarno, pentru garanția Austriei, pentru sprijinirea încheierii Pactului Oriental [...] dorea să cunoască precis aportul pe care Liga [Națiunilor] putea să-l aducă păcii și în ce mod Anglia – prin canalul Ligii – putea oferi sprijinul ce i se solicita sub forma diferitelor aranjamente regionale”⁷⁸.

O altă problemă importantă ce a intrat în vizorul membrilor Societății Națiunilor și care a concentrat multe energii în acea perioadă a fost aceea a pregătirii Conferinței pentru limitarea și reducerea înarmărilor. Aceasta se deschidea la Geneva pe 2 februarie 1932 și, după întreruperi și reluări, se încheia printr-un eșec în iunie 1934. La lucrările sale au participat 61 de state, dintre care 54 erau membre ale Societății Națiunilor. Conferința reprezenta cea mai amplă negociere multilaterală organizată de Societate, într-o problemă cardinală pentru pacea și securitatea internațională. În cadrul ei se vor manifesta două moduri de gândire și două linii de conduită: a) pe de o parte, Franța susținea prioritatea securității, căreia dezarmarea îi trebuia subordonată, și b) pe de altă parte, Marea Britanie și Statele Unite

⁷⁵*Ibidem*, vol. 9, f. 149.

⁷⁶*Ibidem*.

⁷⁷ Ion Pătroi, Valeriu Florin Dobrinescu, *România și Anglia în anii '30*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1997, p. 101.

⁷⁸ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 5, ff. 237-258.

urmăreau realizarea unui echilibru de forțe în Europa, în condiții când principalele lor interese se concentrau în afara continentului⁷⁹. Cadrul creat de Conferința de dezarmare, ca și pregătirile anterioare acesteia, oferea prilejuri pentru diferite inițiative politico-diplomatice. Marea Britanie considera că succesul Conferinței dezarmării și menținerea păcii depind mai mult de „o înțelegere franco-britanică” și că este necesar „să se încheie o convenție de dezarmare, oricare ar fi ea, decât să se înceapă o nouă întrecere a armamentelor care ar duce fatalmente la un război mondial – preludiul <<sfârșitului actualei civilizații>> –, declara Baldwin, în noiembrie 1933”⁸⁰. Conferința pentru dezarmare s-a încheiat fără rezultate practice, totuși, după lungi dezbateri s-a aprobat un nou instrument al securității statelor prin adoptarea convențiilor de *definire agresorului*. Prin adoptarea acestor convenții, diplomația marca un moment important în dezvoltarea gândirii asupra relațiilor internaționale și a dreptului internațional.

Legături economice, financiare și comerciale româno-britanice

În relațiile economice dintre România și celelalte state europene – respectiv Marea Britanie – un rol hotărâtor l-au avut noile realități teritoriale și politice consfințite de Tratatul de Pace de la Paris încheiate după primul război mondial. Orientarea economiei și comerțului exterior al României a fost determinată – în afară de schimbările importante ale hărții continentului european, de transformările structurale ale propriei sale economii naționale, și ale economiilor naționale ale celorlalte state – și de modificările profunde ale regimului schimburilor internaționale. Principalele probleme dintre cele două țări – în perioada 1920-1933 – priveau: reglementarea datoriilor de război ale României către Marea Britanie; problema reparațiilor de război; raporturile economice-financiare; regimul subsolului minier – și în special cel al petrolului – din România; tratatele de comerț și tarifele vamale dintre cele două state.

O primă problemă asupra căreia România și Marea Britanie au avut discuții controversate a fost aceea a *împrumuturilor contractate de țara noastră pe piețele engleze* în anii primului război mondial. O parte însemnată din datoria publică externă fusese acumulată de statul nostru sub forma împrumuturilor pe termen lung de bonuri de tezaur, în valută străină, față de care moneda românească se prezenta într-o continuă scadență. Bunul mers al raporturilor economice și financiare între România și Anglia depindea de rezolvarea chestiunilor pendente de perioada anterioară, între care și reglementarea plății cuponului⁸¹. Pentru soluționarea acestor probleme s-au purtat numeroase tratative cu reprezentanții marii finanțe și ai guvernului britanic. La 15 decembrie 1920, N. Titulescu îi scria lui T. Ionescu că de plata cupoanelor „depind interesele viitoare românești”⁸². În urma unor lungi tratative purtate cu ministrul de finanțe, Chamberlain, și cu reprezentanții Foreign Office-ului s-a încheiat o convenție prin care statul român a obținut amânarea datoriilor sale de război, precum și prelungirea termenului prin care trebuiau să fie lichidate bonurile de tezaur⁸³. Astfel, într-un *Raport* al Guvernului României, din 1 mai 1921, se specifica „Guvernul

⁷⁹ Constantin Vlad, *op. cit.*, p. 104.

⁸⁰ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 2, ff. 206-208.

⁸¹ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, pp. 130-132.

⁸² Apud Tiberiu Velter, *op. cit.*, p. 211.

⁸³ *Ibidem*.

României pentru valoarea primită se angajează să plătească Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei sau dă în prima zi a lui ianuarie 1925 suma principală de 2 058 633 de lire sterline a cărei dobândă va fi plătită la fiecare jumătate de an la rată, socotită de 6% pe an de la data plății. Atât capitalul, cât și dobânda acestei obligațiuni va fi plătită în lire sterline la Banca Angliei [...] Această obligațiune este una din o serie de obligațiuni de un conținut similar, dar în diferite sume și plătibile în diferite cursuri (monede), toate devenind exigibile la 1 ianuarie 1925”⁸⁴. În aprilie 1925, creditorii britanici făceau noi demersuri ca să se admită pretențiile lor, în caz contrar ar putea urma „neplăceri și din partea guvernului britanic”⁸⁵. În urma acestor presiuni, la 19 octombrie 1925 s-a semnat un Acord pentru reglementarea datoriilor României către Marea Britanie (care deținea bonuri de tezaur românești în valoare de 18 448 200 lire). Este de menționat că, în perioada crizei economice, guvernul român a fost autorizat, prin legea din 23 martie 1932, să ratifice un nou protocol, semnat la Londra la 4 august 1931, la propunerea lui Hoover, relativ la suspendarea angajamentelor financiare rezultând pentru România din Convenția din 1925.

În ceea ce privește *problema reparațiilor de război* România a acționat cu multă atenție, pentru că drepturile țării noastre la *reparații* depășeau cu mult ceea ce ea datora Marii Britanii sau Franței, Statelor Unite și Italiei⁸⁶. După unele calcule, pretențiile României aveau în vedere peste 31 miliarde lei aur, în timp ce întreaga datorie flotantă externă era, la 1 martie 1921, de 2 876 milioane lei aur⁸⁷. Astfel, se deduce foarte clar că, în situația în care România ar fi primit de la foștii inamici plata reparațiilor concomitent cu reglementarea datoriilor sale față de Occident, lichidarea datoriei flotante externe nu ar fi constituit nicio problemă.

Problemele financiare, pe care România le avea de rezolvat, erau strâns legate de acelea ale industriei petrolului. După primul război mondial, România a trebuit cu adevărat să facă față unei puternice ofensive – un „asalt”, după cum a reținut chiar în acele zile cotidianul bucureștean „Adevărul”⁸⁸ – din partea trusturilor internaționale petroliere. La 24 aprilie 1920 se va încheia la San Remo un acord petrolier franco-britanic care delimita sferile de interese în unele regiuni petrolifere de pe glob, inclusiv România, prin introducerea principiului *fifty-fifty*, în toate combinațiile posibile, însă după un prealabil „consimțământ mutual”⁸⁹. Nu era deloc lipsit de importanță faptul că România, s-a aflat, cea dintâi, în atenția semnatarilor acordului ce stabilea: „România – Guvernele britanic și francez vor susține pe resortisanții lor în toate negocierile comune care vor fi angajate cu guvernul român, în vederea: a) achiziționării concesiunilor petrolifere, a acțiunilor sau altor interese aparținând supușilor sau societăților vechi sechestrate, ca, de exemplu, „*Steaua Română*”, „*Concordia*”, „*Vega*” etc., care constituiau în această țară grupurile petroliere ale lui „*Deutsche Bank*” și „*Disconto Gesellschaft*”, precum și orice alte interese care vor putea fi obținute; b) concesiunea terenurilor petrolifere aparținând statului român. Toate acțiunile

⁸⁴ A.M.A.E., fond Londra, vol. 175, nepaginat.

⁸⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, p. 136.

⁸⁶ Vezi Gh. Buzatu, coordonator, *Titulescu și strategia păcii*, pp. 112-132.

⁸⁷ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, p. 137.

⁸⁸ Apud Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, p. 124.

⁸⁹ Vezi Virgil N. Madgearu, *Imperialismul economic și Liga Națiunilor*, extras din volumul *Politica externă a României*, București, Cultura Națională, 1924, p. 19.

aparținând concesiunilor ex-inamice care vor putea fi achiziționate și toate celelalte avantaje rezultând din aceste negocieri vor fi împărțite în proporție de 50% în favoarea intereselor britanice și 50% în favoarea intereselor franceze”⁹⁰. Drept urmare a unor asemenea înțelegeri între trusturile internaționale, capitalul englez a reușit în 1920 ca, prin intermediul lui „*Anglo-Persian Oil*”, să intre în posesiunea unei părți însemnate din acțiunile celei mai mari societăți, foste germane, „*Steaua Română*”; britanicii mai dețineau interese speciale și în societatea „*Sospiro*”⁹¹. De asemenea, tot în această perioadă, grupul „*Phoenix Oil and Transport Co.Ltd.*”, care deținea controlul unor firme din Marea Britanie ce activau în industria petrolieră, și-a creat în România întreprinderi proprii precum „*Unirea*” sau „*Unirea Petrolieră Română*”⁹².

În perioada crizei economice, în fața guvernelor României se ridicau numeroase și complicate probleme dintre care se detașau, prin dificultatea lor, chestiunea constituțională (succesiunea regelui Ferdinand), cea a raporturilor dintre partidele politice și, mai ales, aspectele economico-financiare. Un rol determinant în funcționarea instituțiilor statului l-a avut *Banca Națională* care a intervenit prompt și cu putere pe piața economică în perioada 1922-1929. Referindu-se la această intervenție a Băncii Naționale, Vintilă Brătianu sublinia, la începutul anului 1922, „Sarcinile războiului au impus Statului să apeleze la emisiunea Băncii Naționale, pentru a face față unei situațiuni extraordinară [...] În sfârșit, tot grație acestei emisiuni s-a putut realiza unificarea monetară și retragerea diferitelor emisiuni, fie făcute de vrăjmași, fie găsite în teritoriile liberate”⁹³. Este de remarcat că Banca Națională a dat tot concursul ei în efortul Statului de a consolida datoria flotantă din străinătate. Pentru depășirea unor dificultăți economice interne, precum și stabilizarea financiară, guvernării au propus începerea unor negocieri în vederea contractării unor împrumuturi străine. În iulie 1928 s-a semnat la București o convenție între guvernul român și reprezentanții bancherilor străini. Cu această ocazie, grupul de bancheri londonezi participanți la negocierile financiare și-au exprimat „dorința” ca un reprezentant de-al lor să studieze împreună cu reprezentanții guvernului român „cauzele de nemulțumire” ale companiilor petroliere străine, cu scopul de a se ajunge la o soluție reciproc acceptabilă; aceasta, apreciau bancherii londonezi, era *însăși condiția* trecerii la „lansarea cu succes” a împrumutului României în Marea Britanie⁹⁴.

O altă problemă delicată pentru raporturile economice bilaterale o constituia atitudinea guvernanților față de *regimul subsolului minier*. Reforma din 1923 a regimului subsolului minier a stârnit neliniște în cercurile economice și financiare britanice, și nu numai. Pentru trusturile internaționale, faptul că România va naționaliza subsolul minier în 1923 (legiuri cuprinse atât în Constituție, cât și Legea minelor din 1924) va fi un prilej de contestare a politicii guvernului român, dar și de presiuni politico-economice asupra statului. În acest sens, Legația britanică din București adresa, la 22 februarie 1923, un *Aide-mémoire* guvernului român în care își arăta neliniștea în legătură cu intențiile statului nostru de a

⁹⁰ Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, ediția a II-a, Casa Editorială *Demiurg*, Iași, 2009, p. 128.

⁹¹ Tiberiu Velter, *op. cit.*, p. 204.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Apud Victor Slăvescu, *Istoricul Băncii Naționale a României (1880-1924)*, Cultura Națională, București, 1925, p. 304.

⁹⁴ Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, p. 255.

naționaliza subsolul, subliniind-se „interesul viu” de la Londra, deoarece exista „o mare cantitate de capital englez plasat în întreprinderile românești”⁹⁵. De Legea minelor era preocupat însuși primul ministru al Marii Britanii, Ramsay MacDonald (23 ianuarie – 4 decembrie 1924), care în mai 1924 îl „ruga” pe N. Titulescu să-i „spună fără înconjur gândul lui întreg” cu privire la această lege, invitându-l pentru o discuție la Chequers, reședința primilor miniștri din afara Londrei⁹⁶. De asemenea, N. Titulescu atrăgea atenția, în 1925, că trusturile petroliere interesate se pregăteau în vederea unei ofensive puternice, la care „nu se știe cum va rezista România”⁹⁷. Bancherii britanici și trusturile petroliere – „*Anglo-Persian Oil Co. Ltd.*” și „*Royal Dutch-Shell*” – făceau asemenea presiuni financiare cu scopul de a determina guvernul român să modifice regimul minier impus în 1924. În anul 1929, guvernul național-țărănesc va impune o nouă lege pentru „modificarea Legii minelor din 4 iulie 1924” –, fapt ce inspira „încredere” capitalurilor străine din România, având o influență „foarte înviorătoare” asupra industriei de țitei⁹⁸.

Regimul vamal românesc a fost determinat, în perioada 1920-1928, de decretul-lege pentru reglementarea importului din 23 iulie 1921, de legea pentru reglementarea exportului din 26 august 1920 și în special de legea pentru autorizarea guvernului de a înființa taxe de import și de export din 6 octombrie 1920, prin care parlamentul dă guvernului autorizarea să urce, să scadă sau să înființeze taxe de import peste, sub și în afară de tariful general al vămile. De asemenea, politica vamală a României a fost determinată, în această perioadă de două serii de tendințe⁹⁹: a) tendința de adaptare continuă a taxelor vamale la variațiile valorii mărfurilor; b) tendința de adoptare a nomenclurii vamale și a gradului de protecție la noua structură a economiei naționale rezultată din aportul industrial al noilor provincii unite cu România. Ca urmare a noii politici vamale, dusă de statul român, în primul deceniu postbelic, între Marea Britanie și România s-au purtat numeroase discuții și tratative privind *tarifele vamale*. Situația concretă – privind relațiile economice/comerciale dintre România și Anglia – impunea încheierea unui nou tratat de comerț între cele două țări. La 18 aprilie 1921, România a denunțat vechiul tratat de comerț cu Marea Britanie, încheiat în 1905. La scurt timp, 30 iulie 1921, guvernul britanic atenționa, printr-o notă înaintată de Legația sa din București forurilor în drept, că vechea convenție comercială (din 1905) rămâne în vigoare până la 18 aprilie 1922 și până la această dată, taxele vamale, care se percepeau mărfurilor cuprinse în convenția din 1905 se percepeau pe baza valorii lor în aur. În cele din urmă, prin discuțiile, din mai 1923, între Ministerul Afacerilor Străine și reprezentantul Marii Britanii la București, s-au stabilit raporturile comerciale dintre cele două state printr-un acord provizoriu bazat pe clauza națiunii celei mai favorizate¹⁰⁰. Referindu-se la aplicarea înțelegerilor convenite între cele două țări, cu privire la tarifele vamale, atașatul comercial la Londra – Grigore Mihăescu – raporta, la 15 septembrie 1924, că „Anglia, ca și oricare altă țară are un Tarif general (sau ordinar) și un Tarif preferențial. Tariful general se

⁹⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, p. 125.

⁹⁶ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 39, f. 72.

⁹⁷ Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Editura Junimea, Iași, 1981, p. 210.

⁹⁸ Idem, *O istorie a petrolului românesc*, p. 266.

⁹⁹ Virgil N. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, Editura Științifică, București, 1995, p. 160.

¹⁰⁰ „Monitorul Oficial”, partea I-a, nr. 78, 10 iulie 1923.

aplică mărfurilor supuse la taxe vamale de orice proveniență pentru al căror import sunt prevăzute taxe vamale [...] Tariful preferențial se aplică unora din produsele Dominionelor și coloniilor care sunt specificate în Tarif și numai în cazul când se dovedește că sunt crescute și expediate, produse sau fabricate în cuprinsul Imperiului Britanic”¹⁰¹. La 6 august 1930 s-a încheiat un nou Tratat de Comerț și Navigație între România și Marea Britanie, pe o perioadă de trei ani, prin care ni se dădea dreptul să denunțăm acordul în cazul că măsuri vamale engleze vor prejudicia și păgubi exportul nostru de produse agricole¹⁰². Tratatul mărfurilor se baza pe clauza națiunii celei mai favorizate. În 1932, Ministerul Industriei și Comerțului va emite un „ordin circular”, în vederea reexaminării politicii noastre comerciale internaționale și pentru a cunoaște îndeaproape efectele convențiilor comerciale încheiate de noi”¹⁰³. Scopul acestor analize era acela al contingentării importului, introdus în decembrie 1932, pentru a se stimula exportul. „Pe de altă parte, *politica de contingentare* a produselor agricole – se preciza într-un *Raport* privind relațiile comerciale ale României, din 1933 – trebuie cu orice preț ca să menținem situația obținută (cu Anglia). Nicio clauză în convențiunea noastră de Comerț nu prevede, afară de formula vagă a națiunii celei mai favorizate, un tratament special pentru produsele noastre agricole, în caz de contingentare. Faptul că expirarea Convențiunii coincide cu instaurarea acestei politici, ne va permite să luăm, cu ocaziunea reînnoirii, măsurile cuvenite de apărare”¹⁰⁴.

După criza economică din anii 1929-1933, în România a urmat o dezvoltare de ansamblu a economiei, însoțită de consolidarea pieței interne, dar și de creșterea volumului schimburilor internaționale și îmbunătățirea balanței comerciale, prin mutații în structura pe produse și în orientarea geografică. Acum se produc mutații importante în comerțul exterior al României¹⁰⁵: din punct de vedere *cantitativ*, exportul a urmat o linie ascendentă până în 1936 când atinge punctul maxim –, 10 549 mii tone față de 8 854 tone în 1934; din punct de vedere *valoric*, exportul crește și atinge punctul maxim în 1937 –, 31 568 mil. lei față de 13 656 mil. lei în 1934; importul, cantitativ sporește; ca urmare a unui echilibru constant între export și import, balanța comercială a României s-a îmbunătățit în mod considerabil, în mare parte datorită exportului de produse agricole și petrolifere¹⁰⁶.

Relațiile economice cu Marea Britanie au continuat și în această perioadă să aibă un volum satisfăcător, iar capitalul britanic să dețină poziții importante în anumite ramuri economice¹⁰⁷. Din analiza structurii importurilor și exporturilor din/și în Marea Britanie, putem afirma că anii 1935-1936 au însemnat pentru România o perioadă de consolidare a raporturilor comerciale: exportul a crescut de la 1 615 000 000 lei în 1935 la 3 005 000 000 în 1936, în timp ce importul suferă o ușoară diminuare de la 1 064 000 000 lei în 1935 la 868 000 000 în 1936; în continuare, până în 1938, comerțul româno-britanic se menține în limite

¹⁰¹ A.M.A.E., fond Londra, vol. 149, nepaginat.

¹⁰² *Ibidem*, vol. 95, nepaginat.

¹⁰³ *Ibidem*, vol. 158, nepaginat.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ Apud Nicolae Marcu, coordonator, *Istoria economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979, pp. 350-354.

¹⁰⁶ Ilie Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, Editura Academiei, București, 1982.

¹⁰⁷ Aurelian Chistol, *România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934-1937)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007, p. 223.

echilibrate (către Anglia se îndreptau în jur de 10% din exporturile României, iar 11% din importurile acesteia proveneau din Marea Britanie)¹⁰⁸. Un aspect important al relațiilor economice româno-britanice în perioada 1934-1936 a fost reprezentat de încheierea unor acorduri de plăți, acorduri ce au reglementat importurile și exporturile dintre cele două țări, precum și problema plăților arieratelor de către partea română. În decembrie 1934 s-au purtat negocieri la „Board of Trade” de Manolescu-Strunga cu W. Runciman și F. Leith Ross pentru un acord comercial între cele două țări (încheiat la 8 februarie 1935). Treptat, în urma unor intense negocieri, între cele două părți s-au încheiat noi Acorduri de plăți (la 2 și 28 mai 1936) „cu scopul de a așeza întreg regimul (inclusiv plata arieratelor) comerciale pe noi baze” și pentru a deschide „un capitol nou în relațiile comerciale dintre cele două state”¹⁰⁹. Negocierile au avut loc la București; din partea Marii Britanii au participat: Sir Reginald Hoare, ministrul plenipotențiar al Regatului Unit la București și Adams, consilier economic, au mai luat parte la discuții ca reprezentanți ai părții britanice, Waley, expert financiar al Trezoreriei și Lee, șeful diviziei acordurilor economice din cadrul Ministerului de Comerț; iar din partea României au participat: Ion Costinescu, ministrul Industriilor și Comerțului, care a îndeplinit și funcția de șef al delegației române, Gheorghe N. Leon, subsecretar de stat, G. Gheorghiu, secretar general al Ministerului de Industrie și Comerț, I. Cristu, șeful diviziei economice din Ministerul de Externe, Ioan I. Lapedatu, administrator delegat al Băncii Naționale și E. Marin, directorul Institutului de Export¹¹⁰. Propunerile făcute de către guvernul britanic pentru încheierea unei noi convenții de plăți au fost examinate cu atenție de către guvernul român. Acordurile de plăți între România și Marea Britanie – de la 2 și 28 mai 1936 – au prevăzut „crearea unui cont clearing la Banca Angliei în care să fie depus produsul sterling al exportului nostru în Marea Britanie și din care disponibilitățile astfel create se vor distribui, în proporții fixate prin acorduri, diferitelor categorii de plăți ce avem de efectuat în această țară (plăți de arierate, importuri de mărfuri britanice, angajamente financiare, plăți de comisioane, prime de asigurare etc.) [...]. Întreaga funcționare a acordului dă loc la o strictă supraveghere din partea autorităților britanice, a căror preocupare principală este că întreg sterlingul provenit din exportul nostru în Anglia să fie întrebunțat la plăți în această țară”¹¹¹. Rezultă de aici că Marea Britanie era beneficiara exportului românesc și că România avea un beneficiu indirect, obținut prin lichidarea unei bune părți din sarcinile sale comerciale și financiare rămase din anii anteriori. Acest dezavantaj, creat de Acordul de Plăți, era subliniat și de atașatul comercial la Londra, A. Bianu, care raporta că „în momentul de față (la 30 noiembrie 1936) soldul clearingului (cont special) se ridică la circa 1 200 000 lire, sumă al cărui quantum exagerat de mare este cea mai bună dovadă că Acordul de Plăți, în forma sa actuală, își depășește cu mult scopul și că clearingul, în loc de a rămâne un organism de colectare și de distribuție, a devenit de fapt unul de sterilă teaurizare care, circumstanță agravantă, nu este nici măcar productivă de dobândă”¹¹². Treptat, cele două părți – România și Marea Britanie – au reluat negocierile cu privire la modificarea unor articole din Acordul de Plăți încheiat în

¹⁰⁸ Apud Ion Pătroi, Valeriu Florin Dobrinescu, *România și Anglia în anii '30*, pp. 87, 88.

¹⁰⁹ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 31, ff. 408, 409.

¹¹⁰ Vezi Sorin Arhire, *Relațiile economice româno-britanice între anii 1936-1938*, în „Annales Universitatis Apulensis”, Series Historica, 8, 2004, p. 199.

¹¹¹ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 31, f. 409.

¹¹² Idem, fond Convenții, A. 20, vol. 6, f. 153.

anul 1936. Un rol important în reluarea acestor negocieri l-a avut și vizita întreprinsă la Londra de guvernatorul Băncii Naționale, Mitiță Constantinescu, și care a avut o conotație pozitivă în sfera relațiilor româno-britanice. Acest eveniment, ce a dus la îmbunătățirea relațiilor economice dintre cele două țări, a fost reflectat în numeroase ziare de specialitate – „Financial Times”, „Financial News”, „Daily Telegraph” ș.a. – și, totodată, apreciat de guvernatorul român, care afirma: „plec din Londra și Anglia mulțumit de buna înțelegere cu care am fost întâmpinat atât de autoritățile superioare oficiale, cât și de cercurile financiare și comerciale din City”¹¹³.

Evenimentele internaționale – din a doua parte a deceniului IV – au determinat cercurile oficiale britanice să-și schimbe atitudinea față de București, năzuind spre consolidarea pozițiilor economico-financiare în România. Mai mult chiar, Marea Britanie a formulat un plan de angajare economică și politică în România. În acest sens, fostul ministru de finanțe, Mackena, președintele lui „Midland Bank” și unul dintre personajele cele mai importante ale economiei Marii Britanii, declara: „Suntem gata să dăm României cel mai mare sprijin economic”¹¹⁴. Susținând o mai strânsă colaborare cu Marea Britanie, Vasile Grigorcea – reprezentantul român la Londra – transmitea următoarele: „Printre mijloacele noastre de a păstra contactul cu Anglia ar trebui să figureze și o *colaborare economică*. Știu că există multe dificultăți, dar știu că există astăzi și unele dispozițiuni favorabile din partea bancherilor din *City* care n-ar dori ca România să ajungă într-o stare de prea mare dependență economică față de Germania antisemită”¹¹⁵. În continuarea raportului, V. Grigorcea solicita ca „Guvernul să trimită aici [la Londra] un economist de mare prestigiu pentru a vedea dacă și ce este de făcut în domeniul economic și financiar”¹¹⁶. Însă, cu toate aceste semnale pozitive, guvernul englez nu se grăbea să ia măsuri pentru strângerea relațiilor economice cu țările din sud-estul Europei, în general, și cu România, în special.

După anul 1936, cea mai importantă problemă a relațiilor anglo-române a rămas problema ajutorului economic și financiar solicitat guvernului englez de către guvernul român, cu scopul de a evita stabilirea dominației economice absolute a Germaniei asupra României. În acei ani, Marea Britanie a căutat – nu de puține ori – să nu lase România într-o completă izolare. De altfel, Grigore Gafencu recunoștea existența unei continuități în poziția și interesele britanice atunci când declara că: „Atât timp cât Marea Britanie și-a menținut pozițiile și a fost decisă să-și apere interesele, României i-a fost întotdeauna posibil, ca și celorlalte țări din Înțelegerea Balcanică, să urmeze o politică de independență și să reziste presiunilor exercitate asupra frontierelor ei, în diferite feluri, de cei doi parteneri ai pactului de la Moscova”¹¹⁷. Într-adevăr, nu se putea face o apreciere mai întemeiată în lumina intensificării eforturilor politice și economice ale Marii Britanii în sprijinul României. Din punctul de vedere britanic, intensificarea legăturilor cu statele dunărene – și în special cu România – reprezenta o secvență a încercării de a reface influența pierdută de Londra în deceniul al patrulea din secolul trecut.

¹¹³ Apud Sorin Arhire, *art. cit.*, p. 201.

¹¹⁴ A.M.A.E., fond 71 Anglia, vol. 40, f. 310.

¹¹⁵ *Ibidem*, vol. 8, f. 172.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ Gr. Gafencu, *PreludetotheRussianCampaign*, London, 1945, p. 276.

BIBLIOGRAFIE:

- Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României, București, fond Londra (vol. 2, 37, 94, 95, 149, 158, 175); fond 71 Anglia (vol. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 31, 39, 40); fond Convenții, A. 20 (vol. 6).
- Arhire, Sorin, *Relații economice româno-britanice între anii 1936-1938*, în „Annales Universitatis Apulensis”, Series Historica, 8, 2004.
- Buzatu, Gh., *O istorie a petrolului românesc*, ediția a II-a, Casa Editorială *Demiurg*, Iași, 2009.
- Idem, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Editura Junimea, Iași, 1981.
- Buzatu, Gh., coordonator, *N. Titulescu și strategia păcii*, Editura Junimea, Iași, 1982.
- Cain, Daniel, *Un trimis al Majestății Sale Nicolae Mișu*, Editura Anima, București, 2007.
- Calafeteanu, I., *Recunoașterea statutului de aliat al României de către Marile Puteri în ajunul Conferinței de Pace de la Paris*, în „Revista Arhivelor”, 1978.
- Chistol, Aurelian, *România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934-1937)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007.
- Cîrstea, Marusia, *Atașați militari români în Marea Britanie (1919-1939)*, Editura Universitaria, Craiova, 2009.
- Cîrstea, Marusia, Buzatu, Gheorghe, *Europa în balanța forțelor. 1919-1939*, vol. I, Editura Mica Valahie, București, 2007.
- Dobrinescu, Valeriu Florin, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1986.
- Idem, *Diplomația României. Titulescu și Marea Britanie*, Editura Moldova, Iași, 1991.
- Gafencu, Gr., *Prelude to the Russian Campaign*, London, 1945.
- Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940)*, coordonator Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Madgearu, Virgil N., *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, Editura Științifică, București, 1995.
- Marcu, Nicolae, coordonator, *Istoria economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979.
- Nanu, Frederic C., *Politica externă a României 1919-1933*, Institutul European, Iași, 1993.
- Oprea, Ion M., *Nicolae Titulescu*, Editura Științifică, București, 1966.
- Pașcalău, Gheorghe, *Relații politice româno-engleze (1929-1933)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.
- Idem, *România și Marea Britanie. Relații politico-diplomatice 1933-1939*, Editura Albatros, București, 2001.
- Pătroiu, Ion, Dobrinescu, Valeriu Florin, *România și Anglia în anii '30*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1997.
- Posea, Grigore, *România. Geografie și geopolitică*, Editura Fundației *România de Măine*, București, 1999.
- Puia, Ilie, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, Editura Academiei, București, 1982.

Scurtu, Ioan, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. II, *Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2001.

Slăvescu, Victor, *Istoricul Băncii Naționale a României (1880-1924)*, Cultura Națională, București, 1925.

Velter, Tiberiu, *Relațiile româno-britanice între anii 1914-1924*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

Vlad, Constantin, *Diplomația secolului XX*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2006.

Xeni, Constantin, *Take Ionescu*, ediția a II-a, Editura Tritonic, București, 2002.